

Skogen i Norden

Rapport från miljökonferensen i Stockholm
27-28 november 2003

Konferensen dokumenterades av Karin Wallton

ANP 2004:792

Skogen i Norden
Rapport från miljökonferensen i Stockholm 27-28 november 2003

ANP 2004:792

© Nordisk Ministerråd, København 2004

Publikationen findes kun i elektronisk form og kan downloades fra www.norden.org/publikationer. På hjemmesiden findes der også omtaler og mulighed for at downloade andre publikationer udgivet gennem nordisk Ministerråd.

Nordisk Ministerråd

Store Strandstræde 18
DK-1255 København K
Telefon (+45) 3396 0200
Telefax (+45) 3396 0202

Nordisk Råd

Store Strandstræde 18
DK-1255 København K
Telefon (+45) 3396 0400
Telefax (+45) 3311 1870

www.norden.org

Det nordiske samarbejde

Det nordiske samarbejde er et af de ældste og mest omfattende regionale samarbejder i verden. Det omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige samt Færøerne, Grønland og Åland. Samarbejdet styrker samhørigheden mellem de nordiske lande med respekt for de nationale forskelle og ligheder. Det øger mulighederne for at hævde Nordens interesser i omverdenen og fremme det gode naboskab.

Samarbejdet blev formaliseret i 1952 med *Nordisk Råds* oprettelse som forum for parlamentarikerne og regeringerne i de nordiske lande. I 1962 underskrev de nordiske lande Helsingforsaftalen, som siden har været den grundlæggende ramme for det nordiske samarbejde. I 1971 blev *Nordisk Ministerråd* oprettet som det formelle forum til at varetage samarbejdet mellem de nordiske regeringer og de politiske ledelser i de selvstyrende områder, Færøerne, Grønland og Åland.

Innehåll

Medverkande.....	7
Konferensens öppnande	8
Biologisk mångfald	8
Det nordiska miljösamarbetet	10
Skogsskydd i Sverige och Finland – en jämförelse	12
Ansvarsfull handel i skuggan av olaglig avverkning	14
Skogsodling på Island	16
Framtidens skogar och folkrörelsen	17
Redovisning från seminarierna	18
Summering	20
Bilaga 1. Det nordiska miljösamarbetet av Lena Sommestad.....	21
Bilaga 2: Skogsodling på Island av Jón Loftsson	27
Bilaga 3: Seminarium: Skogen i stadsplaneringen.....	31

Konferensen dokumenterades av Karin Wallton

Medverkande

Lena Sommestad

Sveriges miljöminister med ansvar för bland annat naturvård och biologisk mångfald, friluftsliv, samhällsplanering och internationellt miljösamarbete.

Mikael Karlsson

Ordförande i Svenska Naturskyddsföreningen. Han är agronom och forskar vid Karlstads universitet om miljö- och energisystem, med fokus på hantering av olika komplexa miljörisker. Han har också bland annat arbetat med frågor om gemensam skogsförvaltning i Östafrika.

Sini Harkki

Skogsansvarig på Finlands Naturskyddsförbund. Hon har hela Finland som arbetsfält och har arbetat med många olika skogsfrågor som till exempel certifiering, hållbart skogsbruk, skydd av urskog och skogsskydd i södra Finland.

Ugis Rotsbergs

Chef för WWF:s kontor i Lettland med erfarenhet från både skogsförvaltning och skogsforskning. Han har genomfört flera projekt med tema skogspolitisk och skogsskydd som fått stor betydelse för skogssektorn. 1997 erhöll han Royal Dutch Order of the Golden Ark för sin enastående insats för skogsskyddet i Lettland.

Jón Loftsson

Skogsdirektör sedan 1990 för Skógrækt ríkisins, den institution som förvaltar Islands statliga skogar samt arbetar med skogsforskning och skogsrådgivning. Han sitter även i styrelsen för SamNordisk Skogsforskning och Nordiska skogsteknologiska rådet.

Karsten Thomsen

Fil.dr. i tropisk skogsekologi med fälterfarenhet från framför allt Ecuador, Costa Rica och Malaysia. Han har varit aktiv i den danska miljöörganisationen Nepenthes i 20 år, och ordförande i tre år (1996-1999). Han har även skrivit två debattböcker om dansk och europeisk naturförvaltning.

Laila Spik

Samisk kulturbärare som bjuder på norrländsk gourmetmat med den vilda fjällnaturen som skaffereri. Med stor respekt för det naturen ger tar hon allt till vara – men utan rovdrift. Den vardagsvisdom hon har, vill hon bevara och lämna vidare till framtiden.

Konferensens öppnande

Charlotte Permell är programledare för Naturfilm och var konferensens moderator.

Charlotte Permell öppnade miljöseminariet Skogen i Norden med att välkomna alla deltagarna och presentera konferensens mål: att ge myndigheter, organisationer och skogsindustri möjlighet att samtala om skogens framtid.

Sedan länge finns ett samförstånd om att vården av skogen måste få stå högt på dagordningen och för många människor har skogen har en speciell betydelse. Somliga talar om skogen som ”det stora sammanhanget” och Harry Martinsson skrev att det bor en ande av gran som susar inom oss.

De huvudsakliga frågeställningarna för konferensen var hur produktion och biologisk mångfald kan förenas och vad vi ska ha skogen till. Charlotte Permell avslutade med att nämna den debatt som utlöstes när Sveaskog anklagade naturvården för att hota sysselsättningen, en debatt som brutit vad många trodde var ett etablerat samförstånd om vikten av biologisk mångfald.

Biologisk mångfald

Mikael Karlsson är ordförande i Svenska Naturskyddsföreningen och talade om biologisk mångfald.

Mikael Karlsson började sitt föredrag med att deklarerar att han trivs bäst i det gröna, för att därefter tala om skogens betydelse för människan. Skogen är ett urhem, en länk till våra förfäder och deras miljö och en motpol till storstadens surr. Synen på skogen som något hemskt existerar numera bara i sagornas värld, och vetenskapen kan bevisa att vi mår bättre i skogen än i staden. Exempelvis trivs våra ögon bäst i ljus med samma våglängd som klorofyllets gröna.

Värdefull skog

Allt fler värderar skogen och på senare tid har en ökad vilja att värna den biologiska mångfalden märkts hos både allmänhet, politiker och skogsbolag. Regering och riksdag har beslutat att köpa mer mark och anslagen till naturvården har ökat. För att ha en chans att nå miljömålen krävs dock att anslagen till länsstyrelser och skogsstyrelser för köp och skötsel av skog ökas kraftigt. Redan nu finns det emellertid flera bevis för att ribban för naturvården har höjts, ett exempel är satsningen på tätortsnära natur.

Det är sett ur detta perspektiv som Mikael Karlsson ser, vad han kallar, gårdagens gubbar vakna till liv och i strid mot folkmajoriteten kräva ökad skogsproduktion. Bo Dockered och Sveaskog målar upp en falsk bild av att naturvård står i opposition till sysselsättningen.

Mikael Karlsson ser gärna en debatt på området, men vill slippa rena lögner. Vad gäller Sveaskog gör bolaget en i hans mening alldeles för avgränsad analys som går ut på att skogen inte har något värde om den inte avverkas. Samtidigt bortses ifrån att skogsnärningen själv har rationaliserat bort många jobb. Skiljelinjen i debatten går inte, som Sveaskog framställer det, mellan industri och naturvård, utan mellan gårdagens män och det växande intresset för skogsvården hos folkmajoriteten.

Vidare vision

Välfärd vilar på mer än kalhygge och det är viktigt att vidga visionerna och öppna upp för nya sätt att nyttja skogen, exempelvis genom ekoturism. Om industrin och facket ändå fortsätter att ställa välfärd mot naturvård riskerar det samförstånd som funnits att spräckas. Mikael Karlsson tror dock inte att detta lyckas och att den nya trenden för ökad naturvård går att motverka. Eftersom allmänhet, politiker och många markägare är positiva till naturvården finns det i det långa loppet få hinder för att skapa nya naturreservat.

Efter föredraget fick Mikael Karlsson flera frågor. Den moderata riksdagsmannen Bengt-Anders Johansson tyckte att det var synd med en så konfrontativ debatt och poängterade att skogen är grunden för Sveriges export, och därmed en betydelsefull produktionsenhet.

Mikael Karlsson höll med om att det är synd att Sveaskog m fl polariserat debatten och att miljörelsen därför tvingats bita ifrån allteftersom en missvisande debatt växt fram. I Värmland är idag 0,5 procent av skogen skyddad, så de arealer som orsakat debatten är mycket små. I stället för att enbart fokusera på dem borde även behovet och efterfrågan av skogsavverkning analyseras.

Samtidigt är det, enligt Mikael Karlsson, inte konstigt att debatten kommer, eftersom anslagen till naturvården ökat kraftigt och miljöfrågan blivit normaliserad och öppnats för kritik. Det olyckliga är att debatten skenat iväg och i vissa fall till och med byggt på rena lögnen. Förhoppningsvis lägger sig detta snart, till förmån för en sansad saklig diskussion.

Det nordiska miljösamarbetet

Lena Sommestad är Sveriges miljöminister och talade om det nordiska miljösamarbetet.

Lena Sommestad inledde med att sammanfatta Sveriges aktiviteter på miljöområdet under ordförandeskapet i det Nordiska ministerrådet. Två seminarier har redan hållits under året, ett om miljö och hälsa och ett om den nordliga dimensionen i EU och fördjupat projektsamarbete. I början av december anordnas dessutom en stor konferens i Göteborg om miljöteknik.

Hon presenterade därefter de två huvudspår som hon skulle följa – det första på temat det nordiska samarbetet och det andra med tonvikt på det gemensamma utmaningar som de nordiska länderna står inför.

Skogen i Norden

Lena Sommestad tror att skogen betyder något alldeles särskilt för oss människor i Norden. Från den nordiska mytologin till våra dagar har skogen haft en speciell plats i de nordiska folkens hjärtan. Den har haft och har ännu idag en enormt stor betydelse för oss kulturellt, ekonomiskt, ekologiskt och inte minst för vår välfärd.

Två tredjedelar av Sverige är täckt av skog, skog som födde industrilandet Sverige. Ungefär samma betydelse har skogen i Finland. Skogen sysselsätter visserligen inte lika många människor som förr, men det är fortfarande den näringsgren som drar in mest utländsk valuta i landet. Nettoexporten från skogsnäringen står idag för 70-80 miljarder kronor per år. Det svenska skogsbruket utgör en hörnsten i vår politik för en hållbar utveckling. Skogsbruk handlar om långsiktigt och uthålligt nyttjande av en naturresurs.

Enligt den nyligen publicerade ”Skogsbarometern” ser skogsägare positivt på framtiden. Men den ökade globala konkurrensen kan på längre sikt innebära att lönsamheten inom branschen hålls nere. Denna ökade konkurrens kan mötas genom att förädla träprodukterna, snarare än genom att öka konsumtionen av träråvara.

Liknande utmaningar står hela Norden inför. Gemensamt för de nordiska länderna är att de strävar efter att kombinera ekonomi med uthållig skogsproduktion. Samarbetet mellan miljö- och sektorsmyndigheterna är en viktig drivkraft i arbetet och bidrar till ökad kommunikation och utbyte av erfarenheter. Det är också vad en sådan konferens är till för: att inspireras av varandra och diskutera hur vi ska tackla utmaningarna.

Gemensamma utmaningar

De tre utmaningar vi står inför är enligt Sommestad: att få ett hållbart skogsbruk, att skapa en plats för naturvården i samhället och att uppfylla våra åtaganden i den internationella miljöpolitiken.

Ett hållbart skogsbruk innebär att tillväxt och höga miljökrav förenas. Norden har ett särskilt ansvar att värna de värden som finns i skogen, eftersom det är den enda delen av Europa där det fortfarande finns urskogar kvar.

Sedan länge pågår en debatt i Sverige om hur naturvården i skogsbruket kan bli bättre. Just nu avslutas en naturvärdesinventering av all statlig skog för att sammanställa befintlig kunskap och bedöma vilka skogar som är i behov av skydd. I uppdraget ingår att identifiera alla urskogsartade skogar i Sverige (oavsett ägare) för att kunna ge dem ett

adekvat skydd. Regeringen höjer nästa år anslagen för biologisk mångfald från 980 miljoner kronor till 1400 miljoner kronor.

Lena Sommestad tar även upp den pågående debatten om svensk skogsnäring. Hon välkomnar debatten, men oroas av vissa inslag, där man på ett föråldrat sätt ställer sysselsättning mot god naturvård. Istället bör man se skyddade områden som en möjlighet, som till exempel lämpar sig för upplevelseturism. Miljökvalitetsmålen för den svenska skogen kallas ”Levande skogar” och innebär att ytterligare 900 000 hektar skogsmark inom tio år ska undantas från skogsproduktion. För att se till att målen efterlevs kommer en utvärdering att göras 2005.

Den andra utmaningen handlar om att säkra naturvården. Därför föreslår regeringen i budgetpropositionen för 2004 att 300 miljoner kronor satsas på lokal naturvård. Skogen ska göras tillgänglig för alla, med barn, utlandsfödda eller personer vars föräldrar är utlandsfödda och äldre som primära målgrupper.

Den tredje utmaningen är att leva upp till internationella åtaganden. Både inom EU och på världstoppmötet i Johannesburg 2002 åtog sig Sverige och övriga länder att reducera förlusten av biologisk mångfald. Sverige och Norden har stora möjligheter att vara föregångare inom dessa frågor och bör fortsätta driva på för höjda ambitioner inom EU:s miljöpolitik. Just nu tas initiativ inom miljö-, jordbruks- och snart energipolitiken som påverkar skogsbrukets villkor.

Lena Sommestad avslutade med att betona att vi i Norden, liksom världens alla länder, har ett ansvar att värna alla våra speciella skogstyper – något som synes än mer viktigt om man sätter det i ett större globalt sammanhang.

Efter föredraget frågade Mikael Karlsson från Svenska Naturskyddsföreningen hur de budgettekniska frågorna ska lösas, när det slungas ut miljarder till naturvården, men saknas personalresurser att omsätta anslagen till handling. Lena Sommestad konstaterade att problemen finns, men menade att ökat samarbete mellan länsstyrelser och skogsårdsstyrelser skulle kunna råda bot på problemen.

Skogsskydd i Sverige och Finland – en jämförelse

Sini Harkki är skogsansvarig på Finlands Naturskyddsförbund och gjorde en jämförelse av skogsskyddet i Finland och Sverige.

Sini Harkki började med att efterlysa en definition på vad naturskydd är och hur mycket skog vi måste bevara för att säkra den biologiska mångfalden. Den viktigaste faktorn för arters överlevnad är storleken på det område som lämpar sig som levnadsområde. I Finland och Sverige finns idag bara spillror av urskog kvar, mindre än en miljon hektar, varav största delen utgörs av mindre produktiva skogstyper. Det innebär att livsutrymmet för många arter har minskat till några procent.

Kritisk gräns

På översiktsbilder från en finsk kommun från 1945 till 1995 syns hur skog försvinner och fragmentiseras. I kommunen har forskare kunnat studera huruvida arterna lever vidare i de skogremсор som finns kvar. Överlevnadsgraden är mycket olika i de olika skogsresterna, något som tyder på att det är viktigt att ha mycket skog kvar. Men även om alla dessa skogsrester skyddades skulle det inte nödvändigtvis räcka för alla arters överlevnad.

De naturliga skogarna har förändrats vad gäller artrikedom och andelen dött trä har sjunkit. I Sverige är en tredjedel av alla skogar över sju meter monokulturer, medan hälften av alla skogar i Finland som är yngre än 60 år är monokulturer.

Det innebär att arter som kräver flera av naturskogens specialiteter har mindre än tio procent lämpligt levnadsområde kvar. I både Sverige och Finland är hälften av de utrotningshotade arterna sådana som lever i skogen, huvudsakligen av dött trä. I Finland är ungefär 5,5 procent av skogen urskog, det vill säga äldre än 140 år och med en naturlig mångfald, men skillnaderna är stora mellan norr och söder. Medan 10,4 procent av norra Finlands skog är gammal, är bara 0,6 procent av skogen i söder det.

Den slutsats man kan dra av förändringen i artrikedom i mindre skogspartier i södra Finland är att dessa inte räcker. Tidsförskjutningen mellan att förhållandena i skogen förändras och att arten anpassar sig, alternativt dör ut, är lång, vilket gör att utrotningshotet ofta underskattas. Sini Harkki liknar det vid en Shakespeare-pjäsa om utrotning som drar från söder till norr.

Men det finns även en tidsförskjutning mellan att en hotad arts miljö förbättras och att arten återhämtar sig. Vetenskapliga undersökningar visar att det finns en kritisk gräns för hur stor del av skogen som måste undantas från träproduktion för att hotade arter ska klara sig. Den ligger på 10-15 procent av skogsarealen. För att en art som lever på dött trä ska klara sig måste koncentrationen av dött trä vara minst tio kubikmeter per hektar. Därför är det viktigt att göra ordentliga satsningar på ett begränsat område, snarare än att göra en generell, men otillräcklig insats.

Politiska insatser

Vilken politik är det då som förs på området? I Sverige har en undersökning gjorts som visar att 9-16 procent av skogen i de olika växtzonerna bör vara skyddade. Målet är att 900 000 hektar skog ska vara skyddade år 2010, men än så länge är bara 400 000 hektar säkra. Samtidigt fortsätter avverkningen av urskog.

I Finland krävs en stor insats för att rädda den biologiska mångfalden i södra halvan av landet. Men medan den svenska regeringen skjuter till ordentligt med pengar, även om genomförandet sackar efter, så har Finland senarelagt ett beslut om ökat skogsskydd till 2007. Medan naturvård får mindre än tio miljoner euro om året, ges 200 miljoner euro till skogsindustrin genom olika former av statligt stöd.

Sini Harkki avslutade med att säga att Sverige och Finland har en lång väg kvar för att helt stoppa utvecklingen mot mindre mångfald, även om Sverige visar god vilja. Båda länderna har dock den kunskap och de resurser som krävs för att skapa en hållbar skogs-policy.

Ansvarsfull handel i skuggan av olaglig avverkning

Ugis Rotsbergs är chef för WWF:s kontor i Lettland och pratade om problemen med timmerhandel i skuggan av den olagliga avverkningen i Baltikum.

Ugis Rotsbergs inledde med att berätta att Sverige i allra högsta grad är involverat i den lettiska träindustrin, eftersom vart tredje träd som fälls i Lettland säljs till de svenska skogsbolagen. Därefter pratade han om de senaste trenderna inom skogsektorn och om några kritiska punkter för de baltiska staterna. Lagstiftningsproblem, svaga organisationer för privata skogsägare, outvecklat ansvarstagande inom företagen, pengatvätt och olaglig avverkning är några av de problem som påverkar skogindustrin i stater med övergångsekonomi.

Olaglig avverkning

Definitionen av vad som är olaglig avverkning och timmerhandel sträcker sig hela vägen från skogen till den färdiga produkten. Det kan handla om avverkning i otillåtna eller skyddade områden, avverkning i för stor omfattning, utan tillstånd, utan att följa reglerna eller avverkning som sker med hjälp av mutor. Men det kan också röra sig om felaktigheter längre upp i kedjan, såsom att för stora volymer rapporteras från avsatta områden, för att dölja avverkning utanför de avsatta områdena. Illegala transporter, smuggling, vilseledande transaktioner och brott mot miljölagstiftningen och arbetsrätten är också delar i den olagliga avverkningen.

Den olagliga verksamheten har flera negativa följder. Staten förlorar pengar, skogs-egendomar stjäls, skogsindustrins image försämras och marknaden förstörs. Det svåra socioekonomiska läget i de gamla jordbruks samhällena bidrar till att den olagliga avverkningen existerar. I många fall är lagstiftningen bristfällig och ändras ofta, dessutom har staten små resurser att kontrollera att reglerna följs. Skogsbolagen och mellanhänderna rör sig ofta med svarta pengar och de privata skogsägarna är dåligt organiserade och säljer skog utan att vara sig redovisa det eller betala skatt.

I Lettland sysselsätter skogsindustrin 50 000 människor och trävaror står för 43,2 procent av all export. Den olagliga skogsindustrin utgör ett stort problem och man räknar bland annat med att två procent av all avverkad skog är stulen skog. Fem procent av allt timmer är av okänt ursprung. Den olagliga verksamheten slår hårt mot välfärden, bland annat på grund av att många arbetsgivare underlåter att betala sociala avgifter, något som berör mellan 30 och 40 procent av alla skogsarbetare.

Åtgärder

För att komma åt problemen måste arbete ske på flera fronter. Lagen måste ses över både inom de baltiska och nordiska länderna, samt på EU-nivå. Grundläggande för att kunna motarbeta den olagliga verksamheten är att förstå vari problemen ligger.

WWF:s rekommendation till den lettiska regeringen är att stödja och delta i rundabords-samtal mellan ideella organisationer och industrin. Det måste klarläggas i vilka led av träimporten och exporten som den olagliga verksamheten sker och vilken roll banksektorn spelar i pengatvätten. De svarta pengarna är nämligen den olagliga verksamhetens drivkraft.

De nordiska ländernas regeringar bör aktivt delta i bilaterala åtgärder för att stödja kampen mot den olagliga avverkningen. För att göra det bör en tydlig importpolicy utveck-

las för att minska det olagliga timrets andel av marknaden. Samma sak måste ske på EU-nivå för att motverka verksamheten. Nästa steg för WWF i Lettland är att samla till rundabordssamtal med industrin och bankerna. Fyra av fem storbanker har redan visat intresse, samt Stora Enso, Korsnäs och den lettiska organisationen för träexport.

Ugis Rotsbergs avslutade med att konstatera att den olagliga avverkningen är del av ett större problem inom övergångsekonomierna. Det bästa sättet att motarbeta verksamheten är att utveckla nya policier för statliga myndigheter, den privata sektorn, de privata skogsägarna och de ideella organisationerna.

Skogsodling på Island

Jón Loftsson är skogsdirektör för Skógrækt ríkisins och talade om skogsodling på Island.

Jón Loftsson inledde med att berätta att Island kalthöggs på vikingatiden och därför har stora problem med erosion idag. Island är Europas minst skogsbeklädda land, endast 0,3 procent av ytan utgörs av skog. Målet som Jón Loftsson har gjort upp är att gå om Malta i statistiken före år 2050. Eftersom ön är stor och islänningarna få, ser statistiken annorlunda ut om man räknar andel skog per invånare, då har Island lika mycket skog per capita som till exempel Storbritannien.

Skogens historia

År 874 såg Island annorlunda ut, då mellan 25 och 30 procent av ön täcktes av skog. Tusen år senare, 1899 var 1,3 procent av ön skogsbeklädd och idag utgör erosionen det allvarligaste miljöproblemet på Island. Minskningen av skog har flera orsaker, varav klimatförändringen och den vulkaniska aktiviteten är två av de viktigaste. Men den beror också på människans bruk av skogen, som stoppat en förnying av den skog som finns. ’

För drygt hundra år sedan grundlades den första skogsplanteringen på Island, Pingvellir. Nio år senare, 1907, skapades myndigheten Statens skogar och återstoden av den naturliga björkskogen fredades. 1930 bildades intresseorganisationen Det islanska skogselskap, 1967 invigdes den första försöksstationen och två år senare startades ett pionjärprojekt för att få bönder att börja med skogsplantering.

1999-2000 etablerades sex skogsplanteringsprojektet runtom hela Island. Målet är att fem procent av låglandet ska var skogstäckt inom fyrtio år. På fyrtioalet började man importera fröer från hela norra halvklotet; Alaska, Norge, Ryssland, Colorado, British Columbia, Finland och Sverige.

Varför skogsplantering?

De möjliga vinster som Jón Loftsson ser med skogsplanteringen i Island är skydd av jordmånen, friluftsliv, turism, bete för lantbruket, timmerproduktion och bindande av koldioxid. Isländskt skogsbruk har som målsättning att 60 procent ska gå till timmerproduktion, 30 procent till att förhindra erosion, 5 procent till friluftsliv och 5 procent till att återskapa naturlig björkskog.

De som idag brukar skogen är till 70 procent bönder, till 20 procent Det islanska skogselskap och resterande tio 10 procent delas lika av staten och andra. Nästan all, 95 procent, av skogsbruket sker med statliga medel. Idag är nästan 6000 bönder knutna till skogsresningsprojekt och knappt 3000 står på väntelista. Våren 2003 bestämde Alltinget att öka stödet till skogsresning från 500 till 700 miljoner isländska kronor över en femårsperiod, vilket innebär en årlig ökning av skogsarealen med 3-4000 hektar. De träslag som främst planteras är gran, björk och tall.

Jón Loftsson avslutade med att berätta om sin förhoppning om framtiden. Island ska gå från att vara ett enormt naket landskap till ett med kraftiga skogar, bestående både av färgglada barrskogar och främmande lövträd.

Framtidens skogar och folkrörelsen

Karsten Thomsen är filosofie doktor i tropisk skogsekologi och aktiv i den danska miljöorganisationen Nepenthes. Han talade om den danska folkrörelsen och om hur skogen i Danmarks ska brukas i framtiden.

Karsten Thomsen inledde med att beskriva hur situationen ser ut i Danmark idag. Drygt en tiondel av Danmark är täckt av skog, varav större delen är planterad. Av den arealen är bara en procent egentlig naturskog. En av de angelägnaste frågor som alla viktiga naturorganisationerna driver är att tio procent av skogen ska vara orörd, en siffra som idag ligger på 1,5 procent.

Organisationen Nepenthes grundades 1983 och har sedan dess kämpat för att rädda tropisk regnskog, speciellt genom uppköp av skog i Costa Rica och Ecuador. I Danmark är hjärtefrågorna stora orörda skogar och naturparker, naturnära skogsdrift, bevarande av ekologiska nyckelarter och FSC-certifiering av dansk skog. Med tanke på landets storlek och folkmängd i förhållande till skogsarealen är Danmark mer likt Tyskland och Holland, än sina nordiska grannländer, och Nepenthes eftersträvar ett samarbete med dessa länder för att skapa en gemensam politisk linje.

Olika intressen

Flera olika parter har intressen i skogen. Skogsföretagen, naturorganisationerna och befolkningen förväntar sig att skogen ska fylla olika behov. För skogsbruken är det produktionen som står i fokus. De privata skogsägarna prioriterar frihet att välja typ av skog och bra ekonomiska villkor, medan staten vill att 97 procent av skogen ska användas för produktion med miljöhänsyn. Naturorganisationerna vill låta tio procent av skogen vara orörd och skydda den naturliga hydrologin och de hemmahörande träslagen, samt låta plantera in stora djur som ekologiska nyckelarter.

Befolkningen å sin sida vill, enligt en undersökning från 2003, att skogen ska användas på ett sätt som skiljer sig mycket från hur skogarna verkligen förvaltas. Framst handlar det om att låta naturen vara en plats för rekreation och i genomsnitt besöker dansken skogen eller stranden 30 gånger om året. Av de 70 mest besökta platserna i landet är två tredjedelar skogs- och naturområden.

En attitydundersökning visar att fyra av fem tycker att fler naturområden bör etableras och att naturskydd bör vara en överordnad politisk målsättning. Tre av fem vill återinföra djur som tidigare har levt i landet och två av tre tycker att Danmark ska vara ett föregångsland på naturområdet i Europa. Undersökningen visar också att danskarna litar långt mer på egna erfarenheter, experter och naturorganisationer vad gäller naturinformation, än på politiker. Befolkningen anser att natur- och djurskyddsorganisationer är bättre än jordbruksorganisationerna på att representera deras intressen.

Karsten Thomsens slutsats är att den danska skogsförvaltningen grundar sig på en gammaldags syn på naturen som något utan egenvärde, en resurs som finns till endast för att användas av träindustrin. Den danska skogslagen är inte en naturskyddslag, utan snarare en produktionslag. Befolkningen däremot vill att naturen ska prioriteras högre och vara en plats för rekreation.

Som avslutning visade Karsten Thomsen bilder på en unik dansk ras av uroxar som under december skulle sättas ut i nationalparken Lille Vildmose, ett exempel på en framtida användning av skogen som en plats med ett biologiskt och upplevelsemässigt värde.

Redovisning från seminarierna

Skogen i stadsplaneringen

Johanna From, projektledare för Tätortsnära Skog för Människan på Skogsvårdsstyrelsen Mälardalen, redovisade slutsatserna från seminariet om skogen i stadsplaneringen.

Johanna From började med att ta upp hur skogen hanteras i stadsplaneringen idag i Norge, Danmark och Sverige, för att sedan gå över till vilka hinder som finns för att tillvarata stadsnära natur. Bra exempel på lokala naturvårdssatsningar finns redan idag, men ofta prioriterar kommunerna ner skogsmarken. Den ses som reservmark, i väntan på att användas, snarare än som ett område med ett värde i sig. Därefter tog hon upp förslag på lösningar av problemen med tätortsnära natur.

Öka användandet! Det kan exempelvis göras som i Örnsköldsvik, där speciella guider har utbildats för att visa invånarna vart de kan gå, eller som i Danmark där man har broschyrer för att informera om värdefulla naturområden.

- Samla alla intressenter! Jämka intressen och skapa gemensam skötselplan.
- Lär av varandra! De nordiska länderna kan lära sig mycket av varandras erfarenheter.
- Ta reda på vad olika åtgärden kostar! Ett omdiskuterat förslag, eftersom det så lätt kryper in felkällor i uträkningarna och är svårt att jämföra värdet av olika saker, men samtidigt kan det vara politiskt gångbart.
- Inför storstadsgränser! I Trondheim har man gjort det och bestämt att staden inte ska gå utanför en viss gräns. Om staden expanderar ska den i så fall göra det inåt eller uppåt.
- Kanalisera besökarna!
- Arbeta mer med skolor! Ett projekt är redan på gång i den riktningen, Foundation for environmental educations Skogen i skolan.

Friluftsliv och biologisk mångfald

Gunnar Zettersten, Naturvårdsverkets arbetsgrupp för Natur, Friluftsliv och Kultur, sammanfattade slutsatserna från det sammanslagna seminariet om friluftsliv och biologisk mångfald.

Gunnar Zettersten började med att definiera om friluftsliv är ett mål eller ett medel. Slutsatsen blev att det är både och. Det är ett mål i sig att uppleva naturen, och ett medel för att nå hälsa och respekt för naturen. Därmed har friluftsliv och biologisk mångfald sammanfallande intressen. Genom att nyttja skogen bevarar vi den. Vissa smärre konflikter kan visserligen uppstå, exempel har förekommit då cyklister och klättrare ansetts slita för hårt på naturen, men överlag vårdar vi skogen bättre om vi nyttjar den.

Som ett led i detta tog Gunnar Zettersten upp att vi ska kämpa för fortsatt allemansrätt och se till att nyttja oss av den. I Danmark, som saknar allemansrätt, ska kampen fortsätta för tillgång till naturen genom frivilliga avtal och användande av naturguider som visar vägen till smultronställena.

Sverige, Norge och Danmark har tack vare paraplyorganisationer en fungerande samverkan inom naturvård, men samarbetet med Finland måste stärkas. Dessutom efterlyser

Gunnar Zettersten starkare samarbete mellan skolan och frivilligorganisationerna, samt mellan olika myndigheter och organisationer.

Slutligen framhävde han att vi måste våga visa upp de märkvärdigheter som skogen rymmer, enligt principen att lokalbefolkning och skogsägare blir mer benägna att vårda naturen om de känner till alla märkvärdigheter som den rymmer.

Skogsförvaltning och nordiskt samarbete

Bernt Nordman, verksamhetsledare Finlands Natur och Miljö, och Ugis Rotsbergs, WWF Lettland, höll i det sammanslagna seminariet om skogsförvaltning och nordiskt samarbete.

Ugis Rotsbergs inledde med att tala om hur statsägd skog ska användas. Den statsägda skogen bör fortsatt vara multifunktionell. I Sverige är det fortfarande oklart vad målet är med att staten äger skog. Den allmänna opinionen värdesätter andra saker än timmer, och gemensamt ägd skog borde användas för att maximera förtjänsten av skogen (både ekonomiskt och som en allmän tillgång). Kortsiktiga välfärdsfrågor måste vägas mot långsiktiga miljöfrågor. Därför behövs en långsiktig plan för att hur skogsmark ska användas för att bevara och stötta den biologiska mångfalden. För att stödja god skogsvård krävs ekonomiska incitament, rådgivning och forskning.

Bernt Nordman tog upp det nordiska samarbetet inför den nya situation som kommer att uppstå i samband med EU-utvidgningen, då de baltiska staterna inte längre kan få närområdesstöd från EU. Samarbete inom den ekonomiska sfären kommer då att vara av stor vikt. De stora, nordiska bolagen som är aktiva i Baltikum bör föra en dialog med statliga myndigheter och intresseorganisationer och samma regler för industrin ska gälla på hemmaplan och i Baltikum.

Situationen inom skogsförvaltningen i Baltikum kan dock inte lösas enbart av skogssektorn. Demokratisering och ett förstärkt rättssamhälle krävs också, samt stöd till intresseorganisationer. De nordiska länderna bör dela med sig av sina erfarenheter, så att Baltikum kan undvika vissa nordiska misstag. Bernt Nordman drar slutsatsen att det behövs mer systematiskt samarbete på skogsområdet, ett område som kommit i skymundan i ett annars väl fungerande nordisktbaltiskt samarbete.

Summering

Charlotte Permell summerade konferensen med förhoppningen att den varit ett inspirerande möte. Konferensen var en del i ett mångårigt nordiskt samarbete, men kastade även en blick mot Lettland och Baltikum.

Miljöminister Lena Sommestad tog upp Nordens ansvar för skogen och tangerade liksom Mikael Karlsson från Svenska Naturskyddsföreningen vid Sveaskogs utpekande av naturvården som ett hot mot sysselsättningen. Tillfälle gavs även att jämföra Sverige och Finland och Ugis Rotsbergs berättade vad vi i Norden inte ska göra om vi vill hjälpa till i Baltikum. Dessutom gavs en inblick i vikingarnas bärsärkagång på Island och slutligen berättade Karsten Thomsen om den danska miljörelsens syn på skogsförvaltning.

Skogens värde för välbefinnande och hälsa blev mycket tydligt och bör definieras som en del av välfärden.

Konferensen var Sveriges bidrag med anledning av ordförandeskapet i det Nordiska ministerrådet. Charlotte Permell avslutade konferensen med att bolla över initiativet till Island som år 2004 ska axla ordförandeskapet. Då ska bland annat en ny nordisk miljöhandlingsplan tas fram och en konferens om havsmiljön med stor politisk sprängkraft ska hållas.

Bilaga 1. Det nordiska miljösamarbetet av Lena Sommestad

Hjärtligt välkomna allesammans!

När vi tillträdde ordförandeskapet för det Nordiska ministerrådet hade vi ambitionen att genomföra ett aktivt ordförandeskap. Vi lade upp ett särskilt ordförandeprogram för miljöfrågorna med fokus på närområdet.

Vi har under året arbetat målmedvetet med huvudfrågorna i programmet. Vi har bland annat hållit ett seminarium om miljö och hälsa och ett närområdesseminarium om Nordliga Dimensionen i EU och fördjupat projektsamarbete. I början av december anordnar vi slutligen en stor konferens i Göteborg om miljöteknik.

Som en del i vårt ordförandeskap i det Nordiska rådet är det en stor glädje för mig att idag inleda denna konferens om Skogen i Norden och den dialog om det nordiska miljösamarbetet som så väl behövs. Jag ser denna konferens som oerhört viktig för vitaliteten och dynamiken i arbetet. Jag sätter stort värde på en konstruktiv och kontinuerlig dialog mer er. Och jag är glad över att se ett så brett deltagande på konferensen.

Jag hoppas och tror att detta ska bli två värdefulla och inspirerande dagar.

Jag kommer i mitt anförande att hålla mej till två huvudspår. Det första (I) handlar om det nordiska samarbetet, som också är temat för konferensen. Det andra (II) handlar om vilka gemensamma utmaningar vi står inför.

I. Det nordiska samarbetet

Skogen tror jag betyder något alldeles särskilt för oss här i Norden. Tidigt hade man klart för sig vad människans ursprung var. Det kan man utläsa ur den nordiska mytologin. I den poetiska Eddan berättas om sambandet mellan människan och naturen. Hela världen, vårt kosmos, bestod enligt Eddan av Yggdrasil, världsträdet. Den väldiga ask som utgjorde själva världen. De två första människorna Ask och Embla skapade gudarna Oden, Vile och Ve av två trädstammar. En ask och en alm. Dåtidens sakrala rum och offerplatser bestod ofta av offerlundar. Så nog måste man säga att skogen och träden hade och har en mycket speciell plats hos de nordiska folken och i allas våra hjärtan!

Skogens betydelse för oss nordbor har hållit greppet genom århundradena. Skogen har haft och har ännu idag en enormt stor betydelse för oss, kulturellt, ekonomiskt, ekologiskt och inte minst för vår sociala välfärd.

Två tredjedelar av Sverige är täckt av skog. Det ser ungefär likadant ut i Finland. (Något mindre skog på Island). Skogen födde industrilandet Sverige (liksom Finland). Skogen gav träkol för järntillverkning, sedan blev sågtimmer och massaved basen för vår viktigaste industrigren. Och än idag är skogsnäringen ett lok för den svenska ekonomin.

Skogen sysselsätter visserligen inte lika många människor nu som förr. Idag arbetar 95 000 svenskar direkt i skogsnäringen (17 000 i skogsbruket och 78 000 i industrin). Men det finns ingen annan näringsgren som drar in så mycket utländsk valuta till landet! Till sammans med gruvnäringen står skogsnäringen för grunden till vår egen välfärd. Nettoexporten från skogsnäringen står idag i Sverige för ca 70-80 miljarder kronor per år. Och ändå har vi en skog, som våra grannar kallar för Europas sista vildmark!

Den svenska skogen och det svenska skogsbruket utgör en hörnsten i vår övergripande nationella politik för en hållbar utveckling. Skogsbruk handlar i verklig mening om ett långsiktigt och uthålligt nyttjandet av en naturresurs.

Den senaste ”Skogsbarometern”, som presenterades i förra veckan, visar också att de svenska skogsägarna ser med viss optimism på framtiden om än i det korta perspektivet! Den nordiska skogsnäringen har genom den ekonomiska tillväxten i Europa och andra världsdelar en klar potential att fortsätta vara råvaruleverantör av såväl papper och pappersmassa som sågade trävaror. På längre sikt är det troligt att lönsamheten i att producera oförädlade skogsprodukter hålls nere av en ökande konkurrens globalt sett. Det ser vi i Sverige och det märks inte minst i våra grannländer Norge och Danmark, där skogsnäringen står inför stora utmaningar för att hålla lönsamheten uppe.

Skogen används också i ökande omfattning som råvara för bioenergi i linje med intresset för förnybara energikällor.

En spännande utvecklingslinje är att öka träbyggandet. Den svenska regeringen har uppdragit åt en särskild ”träförhandlare” att utveckla och förankra en nationell träbyggnadsstrategi. Syftet är inte i första hand att öka konsumtionen av träråvara utan att öka mervärdet i produktionen (skogs- och träindustrin).

Sverige är idag den näst största exportören av sågade trävaror i världen. Vi sågar 11 miljoner kubikmeter och exporterar sågade trävaror till ett värde av 20 miljarder SEK. Men den svenska möbelindustrin omsätter lika mycket (20 miljarder SEK) baserat på bara en bråkdel av råvaran (2,7 % eller 0,3 miljoner kubikmeter)

Syftet med denna konferens är att stärka och utveckla det nordiska samarbetet. Jord- och skogsbruket i de nordiska länderna bygger på samma naturgivna förutsättningar och står ofta inför samma utmaningar. Mot denna bakgrund har det byggts upp ett traditionsrikt nordiskt samarbete. Vi har lång erfarenhet av att integrera miljö- och naturhänsyn i olika sektorer.

Gemensamt för de nordiska länderna är att vi strävar efter och ofta lyckas med att kombinera ekonomi med uthållig skogsproduktion på ett framgångsrikt sätt. Lönsamheten i industrin och skogsbruket är betydelsefull – samtidigt som vi bevarar känslan för naturen, tar miljöhänsyn i hela det brukade skogslandskapet och skyddar biologisk mångfald, genom att avstå från att bruka skyddsvärda skogsområden. Den traditionen ska vi bygga vidare på!

Samarbetet mellan miljö- och sektorsmyndigheterna är en viktig drivkraft i vårt arbete och bidrar till ökad kommunikation inklusive utbyte av erfarenheter och information. Målet är att förbättra vår miljö och förebygga problem i Norden men också på det internationella planet.

En konferens som denna innebär att vi generöst delar med oss av erfarenheter, kunskap, idéer och frågor som vi har. Genom ett aktivt samarbete kan vi också inspirera varandra. Kanske kan vi också bättre förstå vilka olika förutsättningar som det nordiska skogsbruket lever med. Men givetvis också genom samarbetet utveckla gemensamma visioner och tackla framtida utmaningar.

II. Vilka utmaningar står vi då inför

- Den första utmaningen är ett hållbart skogsbruk

- Den andra utmaningen är naturvårdens plats i samhället
- Den tredje utmaningen är våra åtaganden i den internationella miljöpolitiken

Den första utmaningen är att utveckla ett hållbart skogsbruk

I min vision om hållbar utveckling förenas tillväxt med höga miljökrav. Att bevara naturmiljön är att lämna förutsättningar för alla arter att överleva. Det ger oss en genbank för framtiden, stabila ekosystem och många oskattbara värden för mänskan. De höga miljökrav samhället idag ställer på skogsbruket för att det hållbara samhället ska nå innebär samtidigt krav på en effektiv skogsproduktion.

Vi tar i Norden, som ni alla här vet, ett långsiktigt ansvar för skogen på våra breddgrader och för ett hållbart skogsbruk! Skyddade ekosystem har stor betydelse för bevarande av biologisk mångfald. Och vi har i Norden också i ett europeiskt och internationellt perspektiv ett särskilt ansvar för att bevara den återstående gamla och orörda skogen! Detta av ett enkelt skäl; det är i Europa, bara i Norden, som det finns ”gammelskog” kvar!

I Sverige har vi under många år - ja decennier - haft en intensiv debatt om att naturvården i skogsbruket måste bli bättre. Inte minst har det handlat om skogsbruket i statens skogar. Det är naturligtvis särskilt viktigt att vi har ett gott grepp om vilka områden som har höga natur- och kulturvärden på den skogsmark som staten själv äger.

De svenska myndigheterna håller därför just på att avsluta en naturvärdesinventering av all statlig skogsmark. Syftet är att sammanställa och komplettera den befintliga kunskapen om de statliga skogsmarkernas naturvärden och dessutom bedöma vilka av dessa marker som behöver ges ett formellt skydd. I uppdraget ingår också att identifiera alla urskogsartade skogar i hela landet (oavsett markägare) som är i behov av skydd och att lämna förslag på hur dessa långsiktigt kan skyddas. Det är min förhoppning att det är möjligt för Sverige att klara av ett adekvat skydd för stora delar av de här områdena.

Det är glädjande för mig, som miljöminister, att vi trots det mycket kärva statsfinansiella läget under nästa år kommer att kunna fortsätta att höja anslaget för biologisk mångfald från ca 980 miljoner kronor som vi har för innevarande år till mer än 1 400 miljoner kronor (1,4 miljarder kronor). Detta jämte det ambitiösa miljö kvalitetsmålet ”*Levande skogar*” visar på att regeringen, prioriterar arbetet med biologisk mångfald i skogen mycket högt. Det visar också att skogen lever - inte bara i våra hjärtan - utan även i statens budget.

Det pågår för närvarande en debatt i Sverige om skogspolitiken behöver ses över. Jag för min del välkomnar en debatt om dessa frågor! En politik för en verkligt hållbar utveckling måste utgå från både människans villkor och ekosystemens långsiktiga bärkraft samt bevarande av biologisk mångfald. Det gäller i Sverige och i världen. En god livsmiljö är en del av välfärden. En aktiv miljöpolitik kan bidra till att skapa nya arbetstillfällen som ökar välfärden och tryggar sysselsättningen.

Jag är dock oroad över den vulgärdebatt som vissa företrädare för skogsnäringen börjar föra fram. Där man nu börjar damma av -70-tals-argumenten och ställer jobb/sysselsättning mot naturvård! Skyddade områden ska inte ses som ett hot utan som en möjlighet, en språngbräda, för att utveckla ett diversifierat utnyttjande av skogen, t.ex. genom upplevelseturism! Naturvård och bevarande av biologisk mångfald kan bidra till att utveckla det lokala näringslivet!

Miljökvalitetsmålet för den svenska skogen heter *Levande skogar*. Genom *Levande skogar* har vi formulerat ett tydligt mål för miljöarbetet i skogen och vi har tillfört de resurser som krävs för att skydda de skogar som behöver skydd. Inom tio år ska 900 000 hektar skogsmark (nedanför den fjällnära gränsen) till undantas från skogsproduktion. Detta har den svenska riksdagen beslutat. Merparten av denna målsättning är redan uppfylld genom frivilliga avsättningar. Det är i det sammanhanget viktigt att påpeka att reservat och andra formella områdesskydd inte bör räknas in i de frivilliga avsättningarna. *Levande skogar* utvärderas nästa gång i samband med den fördjupade utvärderingen av miljömålsarbetet och den miljömålsproposition som regeringen har aviserat till början av 2005.

Den andra utmaningen är naturvårdens plats i samhället

Den svenska regeringen föreslår i budgetpropositionen för 2004 en satsning på lokal och kommunal naturvård. Satsningen föreslås omfatta totalt 300 miljoner kronor under tre år. Vi ser detta som ett stort och viktigt steg för att ytterligare bredda och stärka det lokala och kommunala engagemanget för vår natur. Här har också miljörörelsen en aktiv roll att spela!

Regeringens arbete med att utveckla naturvården är ett viktigt led i den svenska politiken för en hållbar utveckling. Det handlar om långsiktigheten och om att bevara och utveckla våra viktigaste resurser – människan och miljön.

Satsningen på naturvård handlar med några nyckelord om;

- människan och naturen,
- lokalt engagemang,
- samverkan och delaktighet.

Människan och naturen innebär att se skogen som resurs och naturvården som en del av den generella välfärdspolitiken (hälsa och livskvalitet). Den svenska skogen räcker till för både och! Både virkesproduktion och för en ambitiös naturvård. Och naturvården kan generera sysselsättning i skogslänen i form av insatser för skötsel (gröna jobb) m.m.

Vikten av delaktighet och bra lokala processer för ett lyckat resultat i naturvårdsarbetet och det lokala engagemanget är andra viktiga utgångspunkter i denna satsning.

Människan och naturen handlar om att göra naturen nära och lättillgänglig för alla, stora som små. Vi människor behöver både aktivitet och andningspauser i vardagen. Vistelse i skog och mark kan ge oss tystnad, skönhet, avkoppling och förutsättningar för en bättre fysisk och psykisk hälsa.

Nätverk med skolor är ett sätt att öka kunskapen om skogen och intresset för att bevara biologisk mångfald bland barn och ungdomar. Ett gott sådant exempel är skogsnäringens egen medverkan i projektet *Skogen i Skolan* för att överbrygga avståndet mellan skolan och skogsbruket.

Särskilt viktigt är det att stödja de ideella krafter som redan finns och som verkar för att ge barn en ökad kontakt med naturen. Att bli vän med naturen redan som liten är viktigt, för att man senare i livet ska vilja och våga sig ut. För många barn, som inte attraheras

av idrotten med dess tydliga tävlingsmoment, tror jag att friluftaktiviteter som scouting, fiske eller fågelskådning vara vägen till både gemenskap och bättre hälsa.

En annan viktig målgrupp för naturvårdsatsningen är den stora gruppen svenskar som är utlandsfödda eller föräldrar som är det. För många, som kommer till Sverige, framstår den svenska naturen och kanske inte minst skogen som svårtillgänglig och obekant. Men tillgången till en rik natur är en viktig del av vår välfärd, och en viktig del av den svenska kulturen.

Också för de äldre är närheten till skog och natur viktigt. Andelen äldre i samhället växer – efter 2010 räknar vi med att hela befolkningsökningen i Sverige kommer att bestå av pensionärer. De tätortsnära naturområdena – 85 % av Sveriges befolkning bor i tätorter - tror jag kommer att kunna bidra till att bibehålla livskraften hos många äldre.

Den tredje utmaningen är våra åtagande i den internationella miljöpolitiken

Vår nordiska natur är en fantastisk tillgång för oss alla. Natur- och friluftsupplevelser och en rik och varierad natur är en del av vår välfärd; en tillgång som ger livskvalitet. Men låt mig nu också bredda perspektiven och se till den internationella arenan!

Den här konferensen måste också ses i ljuset av dom åtaganden vi har gjort i olika internationella sammanhang; från den globala nivån till EU. Jag tänker då främst på världstoppmötet i Johannesburg 2002 om hållbar utveckling och EU:s egen hållbarhetsstrategi och vårt eget toppmöte i Göteborg 2001 under det svenska ordförandeskapet i EU.

Vid alla dessa tillfällen gjorde Sverige och övriga länder åtaganden om att avsevärt reducera förlusten av biologisk mångfald till 2010. Vi lovade att värna vår flora och fauna för kommande generationer. Att bevara genetiska resurser är en viktig aspekt av biologisk mångfald. Genom att inrätta skyddade områden bidrar vi till att bevara gener, arter och naturtyper direkt i naturen.

Vad vi nu står inför är den tredje utmaningen! Att genomföra på hemmaplan det vi har åtagit oss i Johannesburg! Hur ska vi då arbeta så att vi bidrar till att nå miljömålen globalt sett?

För det första tror jag på ett nära samarbete mellan regeringar och enskilda organisationer. I Sverige var skogsnäringen tidigt medveten om nödvändigheten av att ta ökad miljöhänsyn. Den svenska skogspolitiken som bygger på två jämställda mål – ett miljömål och ett produktionsmål – fyller tio år i år! Därtill har skogsnäringen på frivillig väg utvecklat system för att garantera uthållig skogsproduktion m.m. (FSC, PEFC).

För det andra har vi Norden en lång tradition av att utveckla sektorsansvaret, dvs. att man integrerar miljötankandet i verksamheten (i skogsbruket). De nordiska länderna kan ta åt sig äran av att med framgång ha planterat sektorsansvaret även inom EU. Det har satt avtryck i en rad viktiga processer som Cardiff (som syftar till att utveckla sektorsansvaret inom EU) och det sjätte miljöhandlingsprogrammet. Vikten av att vidareutveckla och vässa sektorsansvaret gäller inte minst inom skogspolitiken!

Med fler medlemsländer ökar både behovet av en stark miljöpolitik på EU-nivå. Sverige skall fortsatt driva på för höjda ambitioner.

Till skillnad från jordbruket finns det inget gemensamt politikområde för skog inom EU. Men det hindrar inte att frågor som har betydelse för skogen och skogsbruket hanteras inom EU: s olika politikområden som miljöpolitiken och regionalpolitiken. För Sverige och för Finland och Danmark inte minst är det därför viktigt att utveckla ett bra

samarbete om skogsfrågor. Och bidra till ett hållbart skogsbruk både inom EU och inom det nordiska samarbetet.

Det finns ett behov av att ta tydlig ställning till alla de initiativ som tas på gemenskapsnivå på områden som påverkar näringens förutsättningar. På det miljöpolitiska området och inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitiken - och snart även på det energipolitiska området - tas initiativ och diskuteras frågor som direkt påverkar skogsbrukets villkor i de olika länderna! Den diskussion som förs i kretsen för skogsindustrifrågor verkar spela en mindre roll för det nationella skogsbruket. I Sverige sker nu en omvärdering av argumenten för ”oberoende” inom skogsnäringen själv!

Tillsammans med världens alla länder har vi i Norden ett ansvar för att värna våra speciella naturtyper, såväl vår taigaskog som våra lövskogar och våra skogslevande arter. Det som kan verka litet och obetydligt om vi ser det isolerat, blir något stort och betydelsefullt när det sätts in i ett större sammanhang.

Tack!

Bilaga 2: Skogsodling på Island av Jón Loftsson

Innledning:

Island i dag er et land nesten uten skog. I følge europeisk statistikk, hvor skog er definert som et areale med minimum 5 m høye trær og 10% kronedække, er Island på sisteplass, næst etter Malta, med 0.3% areale dekket med skog. Hvis vi tilføyer kratt ned til 2 m høyde er arealet 1.3%.

Slik har det ikke alltid vært, for ved landnåm var 30% av Islands totalareale dekket med skog og kratt. Årsakene til skogødeleggelsen er mangeartet men hensynsløs rovdrift av skog i form av hogst og massiv beite veier tyngst. Vulkansk aktivitet og kaldere klima etter landnåm medvirket også men beitetrykket har hatt den avgjørende rollen. Når vegetasjonsdekket ble ødelagt ble Islands ømfindtlige vulkanisk sammensatte løssjordsmonn meget utsatt og erosjon er Islands største miljøproblem i dag.

Det nakne landskapet på Island i dag med berg, morene og enorme erosjonsflekker kan i overført forstand sammenlignes med et skjelett. Sparsomme områder med vegetasjon på løssjordbunnen er i dag stort sett det eneste som skjuler landets geologiske utforming. Skogen fremkaller et nytt landskap som utjevner konturene i skjellettet.

Lövskogen og barskogen har hver sin form. Barskogen kommer til å innføre nye farger i landskapet. Eviggrønn barskog vil gjøre seg sterkest bemerket i vinterlandskapet, til glede for våre øyne på disse nordlige breddegradene som kontrast mot dominansen av gråbrune og mørkeblå farger. I noen få distrikter på Island har folk allerede fått oppleve den landskapskvalitet som de små ungskogfelter av barskog har tryllet frem. Disse menneskene har oppdaget et nytt Island med et gladere uttrykk enn det gamle.

Hovedaktørene i skogreisningen.

Skogstyrelsen /Statens skoger ble opprettet ved en skoglov i 1907. Den skogpolitiske, skogfaglige og skogsdriftsmessige oppgaven i samfunnet er ved denne loven pålagt en institusjon. Virksomheten deles i følgende oppgaver:

- Skogvern
- Skogdyrkning
- Skogtjeneste
- Skogprosjekter
- Skogforskning

Skogselskapene. Det finnes 51 lokale skogselskaper med over 7000 medlemmer. Det første ble stiftet i 1930. I 1946 ble Islands Skogselskap forandret til et landsforbund av lokale skogselskaper. Islands Skogselskap har med utgivelse av årsskrift og diverse brosjyrer, med veiledning og informasjon, vært det viktigste forum for skogfaglig publisering.

Kommuner er blitt betydelige aktører i skogreisningen. Formålet er å dyrke skog for rekreasjon i eller i nærheten av bebyggelsen. Et felles trekk er at kommunene har gitt det lokale skogselskapet ansvar for forvaltningen av disse rekreasjonsskogene.

Gårdsskogen. I 1969 bevilget Altinget penger til et pilotprosjekt i skogreisning på Öst-Island. Prosjektet gikk ut på å dyrke virkesskog på bondegårder. I islansk skogreisningshistorie var dette en milepel, idet den lovgivende samling dermed aksepterte idéen om muligheten av å gjøre skogbruk til en økonomisk virksomhet som bondens ryggstø. Dyrkningsmessig ble prosjektet en suksess og etter 1980 ble det bestemt å utvide disse forsøkene til andre landsdeler.

I 1984 vedtok Altinget en tilføyelse til skogloven som ga muligheter til 80% statstøtte til dyrking av virkesskog i de distrikter som Skogstyrelsen bedømmer å ha klimatiske betingelser til forsvarlig produksjonslavmål. På dette tidspunktet var en del gårdbrukere i noen distrikter blitt interesserte i å avsette utmark til skogreisning. Grunnen til opinionsendringen blandt bønder var for det meste todelt. For det første måtte sau slaktes i mange kommuner pga. en uhelbredelig sykdom, og for det andre det faktum at det ikke lenger var politisk vilje til å fortsette å betale de høye eksportsubsidier på sauekjött som Altinget hadde bestemt og blev innledet tidlig i sekstiårene.

Det avgjørende skrittet for å etablere gårdsskogbruk ble tatt 1991 med et prosjekt som omfattet 6 landskommuner på Öst-Islands innland.

I perioden 1991 – 2000 har man så opprettet i alt 6 prosjekter som i dag dekker hele landet. Dermed har bønder over hele Island mulighet til støtte til skogreisning på sin gård. Prosjektene har et eget styre og ledelser som er ansvarlig for utførelsen av arbeidet overfor landbruksdepartementet. Prioriteringer har endret seg, i dag er det ikke lenger en ensidig tanke på produksjonsskogbruk (tømmerproduksjon) som er målet, verneskog og oppdyrking av eroderte områder og lebelter inngår også som viktig del av prosjektplanen. Hovedmålsetningen er at man i løpet av en 40-års periode skal ha dyrket skog på 5% av lavlandet d.v.s. 2% av totalarealet.

Sist vinter bestemte Altinget en 5-årig bevilgningsplan hvor man øker støtten skogreisningsprosjektene, den ligger i dag på ca. 500 milj.isl.kr. årlig men blir 700 milj.isl.kr i 2008.

Treslag brukt i Islands skogreisning

Den islanske björka, *Betula pubescens*, er i dag det mest brukte treslag i islandsk skogreisning, og da spesielt til verne og rekreasjonsskoger. De fremmede treslag vi bruker kommer stort sett fra hele den nordlige halvkule. I dag utgjör de det store potensiale i skogreisningen i Island når det gjelder:

- Höydevekst
- Volumproduksjon
- Biologisk diversitet

Klimatisk tilhörer lavlandet i Island barskogbeltet og skogstyrelsen har bygget sine planer om skogreisning på det grunnlag at av landets areal på 103.000 km² kan klimatisk

3% av arealet benyttes til produksjon av gavnvirke i en eller annen form, basert utelukkende på 5-10 fremmede treslag

og 8-9% til dyrkning av vern- og rekreasjonsskog, hvor 20-30 fremmede treslag er ønskelige og mulige ved siden av den naturlige björka.

Her må det presiseres at disse arealstörrelsene er teoretiske. Muligheten for å utnytte dem til skogreisning avhenger av konkurransen med annen arealdisposisjon.

Fremtidssyn

Hvis man i dag ser over skogreisningsområdene på Island forekommer de som små flekker i et enormt nakent landskap. Disse flekkene kan i første öyekast virke ganske ubetydelige - enkelte vil si meningslöse. Men skogsfolk ser anderledes på dem. For å bruke militært språk, så er de små skogbestandene uhyre viktige strategiske brohoder i den offensiv som utkjemper for skogsaken i Island for tiden. Skogsaken er nemlig blitt litt av en folkesak, og i dag har den formått å åpne statskassen på glött.

De små skogfleckene har faktisk vært tilstrekkelig store til å overbevise det store flertall islendinger om at vi kan bringe den naturlige björkeskogen tilbake. Vi har også fått vist at vi kan dyrke ennå kraftigere skog med større mangfold ved å bruke innførte treslag.

I denne forelesning er det blitt påpekt at den reelle skogreisning i dette landet er ikke stort mere enn et halvt århundre gammel. Etter andre 50 år vil Islands lavland se ganske anderledes ut enn det gjør i dag. Noen distrikter vil ha genvunnet deres naturlige skog og mange örkenområder vil på nytt være dekket med grönt. Betydelige arealer vil bli tilvokst med fargeglad barskog med sterke konturer og fremmede lövtrearter av variert form og farge.

Mange små og store byer vil på avstand se ut som skog, slik som man ser i de eldste kvartalene i Reykjavik, Islands hageby Akureyri i nord, Egilsstadir i öst og Laugarás i sør.

Ved skogreisningen i dag finner det sted et nytt landnám som vil skape et nytt og mildere landskap som vil knytte mange islendinger ennå fester til deres nære omgivelser.

Bilaga 3 : Seminarium: Skogen i stadsplaneringen

Nedan redovisas innehållet i den PowerPoint-presentation som seminariet Skogen i stadsplaneringen arbetade fram.

Skogen i stadsplaneringen

Hur hanteras skogen i stadsplaneringen?

Norge

- Riktlinjer för Oslofjorden, kuststig
- Oslomarken
- Kommunal förvaltning
- Regional förvaltning
- Mångbruksplan på Oslo kommuns marker
- Speciella miljöhänsyn i områden med rekreativvärden (exv hyggesstrorlekt) ingår i SVL

Danmark

- Ingen allemansrätt
- mål med skogen: ekonomi, rekreation, biologisk mångfald
- 10 kr per besök, kostnader
- Naturnära skogsbruk
- 20% ska utvecklas till naturskog

Sverige

- Lokala naturvårdssatsningar
- Regeringsuppdrag till storstadsregionen
- Närnatur till skolor och förskolor

Vilka hinder behöver övervinnas?

- Kommunens prioriteringar (reservmark till annat nyttjande)
- Fragmenterad förvaltning
- Konflikt mellan stad och land
- Lösningar
- Öka användningen av skogen (Norge). Synliggöra!
- Samla alla intressenter
- Lära av de nordiska länderna

- Veta vad åtgärder kostar (politiska argument) win-win
- Införa storstadsgränser
- Kanalisering
- Arbeta mer med skolor